

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 10 | pp. 407-411 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOBINI ISLOH QILISHNING ZARURLIGI VA MAQSADLARI

B.N. Muydinov

i.f.n., dots., University of Economics and Pedogogy

O'quv ishlari bo'yicha prorektori

Annotatsiya. Maqola O'zbekiston respublikasida buxgalteriya hisobini isloh qilish nima uchun kerakligini, buxgalteriya hisobini zamon talablariga moslashtirish, buxgalteriya hisobini xalqaro standartlar talablariga moslashtirish xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga nima berishini yoritib berish va uning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada O'zbekiston respublikasida buxgalteriya hisobini isloh qilishning zarurligi va maqsadlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: umuminsoniy til, yagona buxgalteriya hisobi, moliyaviy operatsiyalar, integratsiyalashuv, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari, moliyaviy hisobotlarning shaffofligi, xorijiy investorlar, milliy buxgalteriya, jahon amaliyoti, kontsepsiya.

Аннотация. Статья посвящена разъяснению, почему необходима реформа бухгалтерского учета в Республике Узбекистан, адаптации бухгалтерского учета к требованиям времени, что дает субъектам предпринимательства адаптация бухгалтерского учета к требованиям международных стандартов, а также изучению ее специфических особенностей. В статье раскрываются необходимость и цели реформы бухгалтерского учета в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: универсальный язык, единый учет, финансовые операции, интеграция, международные стандарты финансовой отчетности, прозрачность финансовой отчетности, иностранные инвесторы, национальный учет, мировая практика, концепция.

Abstract. The article is devoted to explaining why accounting reform is necessary in the Republic of Uzbekistan, adapting accounting to the requirements of the time, what adaptation of accounting to the requirements of international standards gives to business entities, as well as studying its specific features. The article reveals the need and goals of accounting reform in the Republic of Uzbekistan.

Keywords: universal language, unified accounting, financial transactions, integration, international financial reporting standards, transparency of financial reporting, foreign investors, national accounting, world practice, concept.

Dunyo iqtisodiyotining rivojlanib borayotgan globallashuv jarayoni moliyaviy hisobot uchun me'yorlarning birligini, ya'ni millati, hududi, rivojlanganlik darajasi va boshqa xususiyatlaridan qat'iy nazar dunyoning barcha ishbilarmonlari uchun tushunarli bo'lgan "umuminsoniy til"ni talab qiladi.

Milliy Hisobning Xalqaro Standartlari (MHXS)ning ishlab chiqishi barcha kompaniyalar uchun bir xil va taqqoslanadigan bo'lishi kerak bo'lgan yagona buxgalteriya hisobi tizimini va moliyaviy hisobotning standartshakllarini yaratish zarurati bilan bog'liq edi.

Dunyodagi fond bozorlarida faoliyat ko'rsatilayotgan kompaniyalar uchun MHXSlarini qo'llash muhim ahamiyatga ega, chunki yirik moliyaviy operatsiyalar bo'yicha asoslangan qarorlar qabul qilish faqat MHXS tomonidan tavsiya etilgan barcha hisob me'yorlarini foydalangan holda ta'minlash mumkin. Bundan tashqari jaxonning yirik sarmoyadorlari o'z sarmoyalarini joylashtirishlari uchun moliyaviy holatiga baho berish uchun nomdor auditorlik firmalari yoki tahlilchilar hullosalaridan foydalanadilar. Nomdor auditorlik firmalari yoki tahlilchilar xalqaro standartlar talablari asosida o'rganishlar olib boradilar. Bu esa o'z navbatida O'zbek biznesining jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi, chet el investitsiyalarini jalb etish uchun shart-sharoit yaratish uchun xalqaro iqtisodiy aloqada biznesning butun dunyoga tushunarli bo'lgan umumjahon tilini: Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini o'rganish va undan foydalanish zarurligini taqozo etadi.

O'zbekistonda MHXSning joriy etilishi mahalliy kompaniyalarga moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va ishonchliligini oshirish orqali xorijiy investorlarning ishonchini oshirish imkonini beradi. Shu munosabat bilan ichki hisob tizimini MHXSga mos keltirish zarurati tug'ildi. Shu bilan birga buxgalteriya hisobini xalqaro standartlarga o'tilishi mahalliy tadbirkorlarimizga xorijiy tadbirkorlar bilan muloqotlarni yaqinlashtirish imkoniyatini yaratadi.

Buxgalteriya hisobi islohotining asosiy maqsadi milliy buxgalteriya hisob tizimini MHXSga moslashtirishdan iborat. Ushbu maqsadga muvofiq islohotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning umumiy uslubiy asoslarini qayta ko'rib chiqish va ularni jahon amaliyotida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning umumqabulqilingan tizimiga mos keltirish;
- foydalanuvchilarga, birinchi navbatda, investorlar va kreditorlarga foydali moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etuvchi milliy buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot standartlari tizimini shakllantirish;
- buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarni isloh qilishning xalqaro darajadagi standartlarni uyg'unlashtirishning asosiy yo'nalishlari bilan aloqasini ta'minlash;
- O'zbekiston Respublikasi xo'jalik yurituvchi sub'ektlariga milliy hisob

tizimi va moliyaviy hisobotning modernizatsiya qilingan va xalqaro standartlarga yaqin modelini tushunish va amalga oshirishda uslubiy yordam ko'rsatish;

– xalqaro moliyaviy hisobot standartlari talablarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan o'quv dasturi asosida sifatli buxgalter xodimlarini tayyorlash va qayta tayyorlash.

O'zbekiston Respublikasida buxgalteriya hisobi va hisobotini yanada rivojlantirish quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirilishi kerak bo'ladi:

- 1) buxgalteriya hisobi va hisobotida tayyorlanadigan axborotlar darajasini oshirish;
- 2) MHXSning foydalanish imkoniyatlarini yaratish;
- 3) buxgalteriya hisobi va hisobotini tartibga solish tizimiga qo'shimcha va o'zgarishlar kiritish;
- 4) moliyaviy hisobotlarning sifat darajasini mustahkamlash;
- 5) buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etish va yuritish, moliyaviy hisobotlar auditi, shuningdek moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilar bilan shug'ullanuvchi mutaxassislarning qayta tayorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirish.

Hozirgi kunda mavjud BHMSlarning tuzilishi va mazmuni xalqaro standartlarga yaqin va yaqinlashish davom etmoqda. "Buxgalteriya hisobi to'g'risida" gi qonunning 5-moddasi asosida Moliya vazirligi 1997yilda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda O'zR BHMSni ishlab chiqa boshladi. Ularning qabul qilinishi standartlar tomonidan tartibga solinadigan sohadagi bir qator muammolarni hal qilish imkonini berdi, chunki BHMS buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni tartibgasolishning muhim elementlaridan biri hisoblanadi. Shuni ta'kidlash lozimki, milliy standartlar har bir buxgalteriya ob'ekti uchun buxgalteriya hisobi tartibini ko'rib chiqadi, shuning uchun ular asosan buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning uslubiy asoslarini to'g'ri tanlashni belgilab beradi. 2024 yil 1 yanvar holatiga Respublikada 22 ta milliy buxgalteriya hisobi standartlari amal qildi (13 va 18 standartlar hali qabul qilinmagan).

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY STANDARTLARI

1-son BHMS	<u>Hisob siyosati va moliyaviy hisobot</u> ¹
2-son BHMS	<u>Asosiy xo'jalik faoliyatidan tushgan daromadlar</u> ²
3-son BHMS	<u>Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot</u> ³
4-son BHMS	<u>Tovar-moddiy zaxiralar</u> ⁴
5-son BHMS	<u>Asosiy vositalar</u> ⁵
6-son BHMS	<u>Ijara hisobi</u> ⁶

¹ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Миллий стандарти 14.08.1998 й.

² Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Миллий стандарти 26.08.1998 й.

³ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Миллий стандарти 26.08.1998 й.

⁴ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг буйруғи 30 июн 2020 й.

⁵ Ўзбекистон Республикаси молия вазирининг буйруғи 20.01.2004 й.

⁶ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг буйруғи 24.04.2009 й.

7-son BHMS	<u>Nomoddiy aktivlar</u> ⁷
8-son BHMS	<u>Jamlangan moliyaviy hisobotlar va sho'ba xo'jalik jamiyatlariga sarmoyalarni hisobga olish</u> ⁸
9-son BHMS	<u>Pul oqimi to'g'risidagi hisobot</u> ⁹
10-son BHMS	<u>Davlat subsidiyalarining hisobi va davlat yordami bo'yicha ko'rsatiladigan ma'lumotlar</u> ¹⁰
11-son BHMS	<u>Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlab chiqishlarga xarajatlar</u> ¹¹
12-son BHMS	<u>Moliyaviy sarmoyalarni hisobga olish</u> ¹²
14-son BHMS	<u>Xususiy kapital to'g'risida hisobot</u> ¹³
15-son BHMS	<u>Buxgalteriya balansi</u> ¹⁴
16-son BHMS	<u>Buxgalteriya balansi tuzilgan sanadan keyingi xo'jalik faoliyatining nazarda tutilmagan holatlari va yuz beradigan hodisalari</u> ¹⁵
17-son BHMS	<u>Kapital qurilishga oid pudrat shartnomalari</u> ¹⁶
19-son BHMS	<u>Inventarizatsiyani tashkil etish va o'tkazish</u> ¹⁷
20-son BHMS	<u>Kichik tadbirkorlik subhektlari tomonidan buxgalteriya hisobini yuritishning soddalashtirilgan tartibi</u> ¹⁸
21-son BHMS	<u>Xo'jalik yurituvchi subhektlarning moliya-xo'jalik faoliyati buxgalteriya hisobi hisobotlar rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma</u> ¹⁹
22-son BHMS	<u>Chet el valyutasida ifodalangan aktivlar va majburiyatlarning hisobi</u> ²⁰
23-son BHMS	<u>Qayta tashkil etishni amalga oshirishda moliyaviy hisobotni shakllantirish</u> ²¹
24-son BHMS	<u>Qarzar bo'yicha xarajatlar hisobi</u> ²²

Buxgalteriya hisobi va hisobotini tartibga solish tizimining o'zgarishi barcha manfaatdortomonlarning manfaatlarini hisobga oluvchi modelni yaratish, xarajatlarni kamaytirishni va tartibga solish samaradorligini oshirishni ta'minlashga qaratilgan.

Kontse'psiyani amalga oshirishning birinchi bosqichida quyidagilar ko'zda tutilgan:

– ijtimoiy ahamiyatga molik xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning

⁷ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг буйруғи 27.06.2005 й.

⁸ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 28.12.1998 й.

⁹ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 04.11.1998 й.

¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 03.12.1998 й.

¹¹ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 28.12.1998 й.

¹² Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 16.01.1999 й.

¹³ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг буйруғи 07.04.2004 й.

¹⁴ Ўзбекистон Республикаси молия вазирининг буйруғи 20.03.2003 й.

¹⁵ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 23.12.1998 й.

¹⁶ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 23.12.1998 й.

¹⁷ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Стандарти 02.11.1999 й.

¹⁸ Ўзбекистон Республикаси молия вазирининг буйруғи 14.08.2013 й.

¹⁹ Ўзбекистон Республикаси молия вазирининг буйруғи 23.10.2002 й.

²⁰ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг буйруғи 21.05.2004 й.

²¹ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг буйруғи 27.06.2005 й.

²² Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг буйруғи 18.08.2009 й.

konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarini MHXSga majburiy tarjima qilish;

– MHXS asosida individual buxgalteriya hisobotining o‘zbek standartlari

asosiy majmuini yaratish;

– MHXS qo‘llash uchun asosiy infratuzilma elementlarini yaratish;

– kadrlarni, shu jumladan buxgalteriya hisobotlaridan foydalanuvchilarni, tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirish.

Ikkinchi bosqichda quyidagilar nazarda tutilgan:

– boshqa xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlarning konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarini MHXSga majburiy tarjima qilish;

– buxgalteriya hisobi va auditorlik kasbini rivojlantirish va tartibga solishda ‘rofessional jamoat birlashmalarining rolini yanada oshirish;

– xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlar tomonidan buxgalteriya hisobotlari ommalashtirilligini ta‘minlash bo‘yicha nazorat tizimini ishlab chiqish.

O‘zbekiston Res‘ublikasi ‘rezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2020 yil 24 fevral № ‘Q-4611 qarori chiqdi. Bu qaror bo‘yicha moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta‘minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo‘yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug‘urta tashkilotlari va yirik soliq to‘lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar:

– 2021 yil 1 yanvardan boshlab, MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etish va 2021 yil yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlash belgilangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Res‘ublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori Toshkent sh., 2020 yil 24 fevral, PQ-4611-son

2. O‘zbekiston Res‘ublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida»gi qonuni № 404. –T.: 2016 y

3. O‘zbekiston Res‘ublikasi Buxgalteriya hisobi milliy standartlari. T.: - O‘BAMA. 2004.

4. Sh. Ergasheva, A.K.Ibragimov, N.K.Rizaev, I.R.Ibragimova Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O‘quv qo‘llanma.// -T.: Iqtisodiyot, 2019. -227 bet.

Copyright © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

